

Disputatio juridica inauguralis de testibus

<https://hdl.handle.net/1874/342823>

12

DISPUTATIO JURIDICA
INAUGURALIS,
DE
TESTIBUS.

QUAM,
FAVENTE DEO TER OPT. MAX.
Ex auctoritate Magnifici Rectoris,
D. JOHANNIS MUNNICKS,

Reip. Ultrajectinæ Poliatri, atque in inclytâ ejusdem Academiâ
Medicinæ, Anatomes & Botanices Professoris Ordinarii,

NEC NON

*Amplissimi Senatus Academici consensu & Alma
Facultatis JURIDICÆ Decreto,*

PRO GRADU DOCTORATUS,

Summisque in UTROQUE JURE Honoribus

& Privilegiis ritè consequendis,

Publicæ Eruditorum censura exhibet

JOHANNES ZOBEL, Bremensis.

Ad diem 19. Junii, horâ locoque solitis.

TRAJECTI AD RHENUM,

Ex Officinâ FRANCISCI HALMA, Academiæ
Typographi, clō. lōc. Lxxxv.

*Magnificis, Nobilissimis, Amplissimis,
Consultissimis, Prudentissimis,*

VIRIS
DOMINIS, DOMINIS,

CONSULIBUS,
SYNDICO &
SENATORIBUS

Imperialis Reipublicæ Bremanæ
PATRIÆ PATRIBUS vigilantissi-
mis, meritissimis, Fautoribus per-
petuo colendis

Hoc exercitium Inaugurale

Offert & Inscibit

JOH. ZOBEL,
AUCTOR.

DISPUTATIO JURIDICA
INAUGURALIS
DE
TESTIBUS.
THESIS I.

Memoriae proditum est vetustissimis temporibus, Rhadamantum Græcorum legiflatorem famosissimum, ac justitiæ laude omni ævo celeberrimum Tribunalia hunc in morem formasse, causarumque decidendarum rationem ita instituisse, ut si quid dubii aut controversi existeret, de quo necessariò judex adendus esset, non argumentis aut testibus causa prolixè disceptaretur, sed solis assertionibus litigantium, jurisjurandi necessitate prius ipsis imposità, lis determinaretur. Quem experiundæ litis morem ut simplicem ac facilem, sic genio illius seculi apprimè utilem, hodie verò nullatenus imitandum saniores judicarunt, quippe ut *Ovidius* de integritate illius temporis testatur: *Sponte suâ tunc quisque fidem rectumque colebat*, unde & *Plato lib. 12. de ll.* ita scribit; *Rhadamantum summâ laude videri dignum, quod cum leges eo tempore scriberet, quod plerique mortales Deum esse crederent, Deo potius, quam hominibus judicia committere maluerit: ex quo accidebat, ut judicia celeriter,*

4 DISPUTATIO JURIDICA

ac nullo negotio disceptarentur, nam jurejurando in singulis litibus à litigatoribus exquisito celeriter ac tutum judicabatur; ac verò ubi contempta religione vigere impietas cepit, tunc à Rhadamantinis judicii abstinentium. *Hottom. in Disp. de Fend. cap. 40.*

I I.

Exinde fide dignis Testibus, aut liquidissimis probationibus forenses controversiæ agi ac instrui cèpere, adeò ut etsi quis ad judicium provocans non injustè ageret, judicibus verò fidem facere non posset, succumbens ac victus audire cogeretur, non tibi jus, sed probatio deficit *l. duo sunt. 30. de Testam. tut.* Quamobrem summo studio juris nostri tum conditores, tum interpretes id egerunt, ut plenissimè constaret quantum fidei testibus, aliisque probationibus habendum, utpote in cujus cognitione judiciorum cardo vertitur, ut ait *Baldus ad l. 2. de Episcop. aud.*

I I I.

Probationum verò ut variæ sunt species, quas prolixè recenset *Specul. in tit. de probat. §. videndum Ful. Pac. de probat. l. 1. c. 4.* & passim *Dd.* ita potissima ferè est, quæ per vivam vocem eorum, qui negotio, de quo in judicio controversitur, præsentibus inter fuerunt, ad judicis interrogationem fieri consuevit. *Mascard. de probat. in præfat. quest. 5. n. 3.* Cum enim in ore duorum consistat omne verbum, omni jure receptum est, duos testes, quorum fides non vacillat plenè probare, fieri enim vix poterit, quin accurato ac commodo testium examine à judice, rerum non imperito, instituto, variisque quæstionum articulis formati, veritas quamvis abdita à teste non extorqueatur *Nicol. de Lescut. in tr. de examin. testium. c. 2. in fin.* Adde quod circumstantiæ jus variant, illæ verò plerumque ita plenè ex instrumentis aut aliis probationibus hauriri nequeunt, quàm ab iis, quibus præsentibus videntibusque contractus initus, vel delictum commissum est, præterea quædam etiam sese offerunt, non instrumentorum ope, sed testibus demum probanda, prout *Mascard. in d. præf. c. 5. n. 13. 14.* ex *Baldo* aliisque colligit.

I V.

Hanc itaque de TESTIBUS materiam, non raritate sed ipsâ

ipsâ frequentiâ , ac continuo usu fori commendatissimam , sicut *Ulpianus in l. i. pr. ff. de testib. testimoniorum usum frequentem ac summe necessarium* directò docet , pro inaugurali laborandam , atque ex ingenii modulo exasciandam summi. Quamvis enim à plurimis Excellentissimis , tum hujus , tum præterlapsi seculi ingeniis tactam eam , atque pertractatam non ignorem , ut illud *Terentianum Nihil dictum quod non dictum prius* , aut illud *me post Homerum Ilias tentare* , objici mihi possit , tamen , cùm & *Aristotelem* , & *Ciceronem* in arte oratoria eundem morem , approbantibus eruditissimis omnibus tenuisse noverim , quorum ille antiquos artis autores usque à *Thyria* , qui illius inventor dicitur à *Cicer. de orat. lib. i. repetens* , singulorum inventa lucubrationesque summâ diligentiam notavit , hic verò post illum eandem materiam pertractans , similiter omnibus in unum coactis scriptoribus , ex variis excellentissima quæque libasse , atque in unum collegisse professus est , unde perfectus ille orator prodiit ; quis nobis vitio duxerit , si horum exemplo simile quid hîc tentemus , quâ in re si non tantum præstiterimus , quantum illi , quod sibi promittere tenuitas nostra non audet , saltem dum vestigia assequi non liceat , legere ea ac subsequi sufficiat.

V.

Testari vox generaliter significat , sententiam suam exprimere , unde *Testimonium* & *Testamentum* peræque deductum est , & utrumque testationem mentis , seu expressionem sententiæ indigitat , inde intestabilis in *ll. xii. tab.* qui nec testamenti condendi , nec testimonii dicendi jus habebat , prout ita explicat *Ulpianus in l. Is cui 18. §. i. ff. Qui testam. fac.* Specialius verò denotat testamentum facere , testamento hæredem scribere , ut neminem posse pro parte testatò pro parte intestatò decedere *l. Jus nostrum 7. ff. de R. J.* Et quæ significatio à nobis maximè attendenda est : *Testari* notat testimonium dicere vel testificari , testibus probare , testes facere , quod olim *Antestari* dici solebat. Unde & testando denunciare in *l. i. §. 3. ff. de peric. & comm. rei vend.* Testatò *l. i. ff. quod jus.* Testatò convenire *l. ult. ff. pro derel.* nihil aliud est , quàm testibus adhibitis denunciare , jubere. Sic &

6 DISPUTATIO JURIDICA

in testatum redigere i. e. in inventarium seu scripturam testibus munitam transferre *Ulpian. in l. 1. §. 4. Usufr. quemadm. cav.* Et breve testatum cujus fit mentio *1. Feud. c. 4. pr. 2. F. 6. 32.* est scriptum, breviter rem gestam continens, quod testis aut tabellionis subscriptionem habet. *Quin & Testari* est pro obtestari & jurare:

*Vos aeterni ignes, & non violabile vestrum
Testor Numen.*

Virg. 2. An. ubi *Servius* plura notat.

V I.

Testem olim *superstitem* vocabant, quasi qui super re stetit, vel quod super causa statu proferebatur *C. Forn. 10. X. de testib. Isidor. l. 18. Etymol. c. 15. Plaut. Nunc mihi licet quodvis loqui, nemo hic adest superstes.* Vide *Festum* in voce *superstes*. Sic *l. XII. Tab. c. 44. Superstitibus presentibus vindicta sumuntur ab iis, inter quos controversia est; aut quod rei praesens fuerit, superstes enim pro praesente est. Plaut. Superstitem utrumque monui, ne injussi abeant, & porro superesse est pro adesse, praesesse & praesentem esse in l. 1. §. 2. ff. de procurat. l. His qui 12. pr. ff. de tut. & curat. dat. l. Sed & 2. ff. de curat. fur. Item Amistes vel Amistitor. Item Advocati Plaut. in pœnul. Cic. pro Cæcin. & pro Cluent. quod ad causam advocarentur. Item Juratores, quia injurati non testabantur apud *Senec. Si libuerit respondere dicam quod mihi in buccam venerit, quis unquam ab historico juratores exegit.* Ubi scriptura adhibetur signatores vocantur. *l. Curent 22. ff. de testib. l. Locum haber 3. §. 9. ff. de tab. exhib.* Germanicè *ein Zeuge* unde ita dicatur vid. *Helwigium in Lexic. Germ. vocab. Spaen. in tract. Den Teutschen Advocat. l. 2. c. 6. n. 3.**

V I I.

Testis autem est persona, quæ de facto aliquo veritatis testimonium perhibet *l. Eos qui 5. C. de testib.* vel, quæ de re dubia ad fidem judici faciendam vocatur & examinatur *Struv. Exercit. 18. §. 35. Lauerb. comp. jur. h. t.* Romanis autem in more positum fuit, quando testibus uti, vel aliquem testem constituere vellent, aurem illius ut tangerent, prout ex *Plaut. videre est in Persa.*

*Perfa. Ubi leno ad parasitum. Nonne aneſtariſ? Et paraſitus
Tuane ego cauſa, Carnifex, cuiquam mortali libero aures atteram.
Et Horatius Serm. Sat. 9.*

*Et quo tu turpiſſime, magna
Exclamat voce & licet aneſtariſ? Ego verò
Oppono auriculam.*

Ubi eleganter *Acron*. id explicat & veterem iſtam conſuetudinem
depingit hiſ verbis, *Denunciantes litem anteſtatos habebant, quibus
preſentibus conveniebant ita, ut aurem ejus teritò vellerent. Sole-
bant enim teſtium aures tenere, & ita dicere Memento, quod tu
mibi in illa cauſa teſtis eris. Quod apud Germanos noſtros in
uſu quoque fuit, in legibus enim Bojoar. tit. 2. hoc caput hac de
re reperitur. Si quis teſtem habuerit per aurem, tractum de qua-
libet cauſa finita ratione, & hoc confirmat per teſtes, poſt hac non
debet repetere, nec inquirere illum à quo ſinivit rationem ſuam. Et
ſi voluerit, tunc per teſtes defendat ſe, illi teſtes teſtificent, ſicut ſcit,
unde ad teſtem per aurem tractus fuit. Et in legib. Ripuar. iii. 62.
in eundem fere modum. Et unicuique alapas donet & torqueat au-
riculas, ut ei poſtmodum teſtimonium præbeat. Hujus atteſtationis
rationem reddit *Plin. L. II. c. 45. Eſt in aure, inquit, ima me-
moriam locus, quem proinde tangentes atteſtamur.**

VIII.

Dividuntur teſtes in *Omni exceptione majores*, quorum dictis
nihil quòd fidem illorum diminuat, poteſt objici *l. Optimam
queſtionem 14. in ſin. C. de contrab. & comm. ſtipul. & antiquo verbo
legis XII. tabularum dicebantur aſſidui Gell. lib. 16. c. 10. Et Ido-
neos, quales intelliguntur, qui teſtimonium dicere non prohi-
bentur, arg. l. Nec non 28. §. 2. ff. ex quib. cauſ. maj. l. 1. §. 1. ff.
de teſtib. proinde hiſ cognitis, illi ignorari non poterunt.*

IX.

Eſt vero teſtimonii dictio prohibita quibuſdam ſimpliciter ob
ſolam conditionem perſonæ, *Servis l. Eos teſtes 5. l. Servos 8. C.
de teſtib. l. Qui teſtamento 20. §. 7. Qui teſt. fac. poſſ. de facto verò
proprio interrogari poterunt l. Interrogari 15. C. de queſtion. ut &
de criminibus dominorum adulterii, læſæ Majeſtatis, fraudati
cenſus l. 1. C. de queſtion., vel ſi alia probatio ad eruendam veri-
tatem*

§ DISPUTATIO JURIDICA

tatem non est *l. Servi 7. ff. de testib.* Quæritur, si dubitetur num liber quis sit, vel servus; & audiendus is erit postea habitâ disputatione, & si libertatem probaverit ejus, dicto standum, quodsi servus apparuerit ejus testimonium pro non dicto habetur. *Nov. 90. c. 6.*

X.

Impuberibus l. 3. §. 5. ff. de testib. l. Inveni 19. §. 1. eod. §. 6. F. de testam. propter infirmum consilium *l. 1. pr. ff. de minorib.* & quia hæc ætas ad mentiendum est facilis *l. Ex libero 15. §. 1. ff. de question.* tum etiam, quòd juramentum præstare nequeant. *l. 34. §. 2. de jurej.* quo non præstito nulli fides habetur. Pubertati proximus potest testari, ut qui doli est capax. §. 18. *F. de oblig. q. ex del. l. III. de Reg. Jur.* Impuberum aliquando testimonium operatur, ut si puberes facti testentur de eo, quod in pupillari ætate viderint, eaque ætate in eorum intellectum potuit cadere *arg. l. 1. §. Impuberes C. d. fals. mon.* Quodsi quid admiffum ubi fortè præter impuberem nemo adfuerit; prudentiæ judicis id relinquendum puto, qui caveat, ne vel ei credat nimis facilè, vel eum prorsus rejiciat.

X I.

Mente captis & furiosis l. in negotiis 5. l. 40. de Reg. Jur. qui, cum animi judicio & rectitudine mentis destituantur, absentis vel quiescentis loco habentur *l. Si ei 2. §. 3. ff. de jur. codicill. l. 1. §. furiosus. 3. ff. d. acquir. vel amitt. poss.* Quod intelligendum de illis, qui non habent intermissionem, vel dilucida intervalla *l. Qui testamento 20. §. 4. ff. Qui test. fac. poss. l. Cum aliis 6. C. de Curat. furios.*

X I I.

Infamia laborantibus, quorum in numero sunt, qui in vinculis custodiave publica, qui ad bestias ut depugnarent se locaverunt, quæ palam quæstum faciunt, qui ob testimonium dicendum vel non dicendum pecuniam accepisse judicati vel convicti *l. 3. §. 5. ff. de testib.* Repetundarum *l. 15. ff. de testib.* ob carmen famosum *l. 21. pr. ff. de testib.* Furti damnati *l. 1. l. 4. §. 5. ff. de his q. not. l. 63. ff. furt. l. 7. ff. de publ. jud.* Imò damnati, si appellaverint pendente appellatione, utpote cum non inter infames habeantur,

tur; testari possunt. *l. 6. §. 1. ff. de his q. not.* In directis actionibus pro socio, tutelæ, mandati, depositi propter dolum condemnati *l. 1. de his q. not.* propter turpitudinem senatu moti *l. 2. de Senat.* quique jure notati sunt; infamia facti, qui laborant in criminalibus repelluntur.

X I I I.

Hæreticis, inusitatâ hæresi qui infecti, ut sunt quos vel pagana superstitio, vel Manichaicus furor detinet *l. Quoniam 21. C. de heret. & Manich.* Item arcentur viles, inopes, cum hi facillè corrumpi se patiantur, ut quos fames magis, quàm fama incitat, hoc minimè extendendum ad pauperes, ut ii repellantur si modo probatæ vitæ, nec suspecti quod lucri causa contra veritatem deponant.

X I V.

Prohibentur alii secundùm quid, ut *minores viginti annis* in causis criminalibus *l. In testimonium 20. ff. de Testib.* exceptâ causâ quæ ad principem pertinet *l. 10. §. 1. ff. de question.* Prodigii in testamentis *l. Is cui 18. ff. Qui test. fac. poss.* qui non generaliter furiosis assimilantur, sed solùm respectu administrationis ac dissipationis bonorum, proinde eos posse testari de aliis negotiis, cum plene cognoscant, quæ ab aliis geruntur, Dd. putant. *Cæci* in testamentis, videre namque debent testatorem disponentem de bonis suis *l. Si non 9. C. d. testam.* in aliis negotiis, si contrahentium voces notas habeant, admitti possunt; eorum testimonio quoque standum, si deponant de his, quæ ante cæcitatem viderunt.

X V.

Mulieres in testamento solenni §. 6. *f. de Testam. l. 20. §. 6. ff. Qui test. fac. poss.* Item in investitura feudi probanda *II. Feud. 32.* in aliis causis etsi sint criminales testari possunt. *l. Ex eo 18. ff. de testib. d. l. 20. Qui test. f.* *Judei & hæretici* in causis Orthodoxorum, testamentaria verò eorum testimonia & quæ in ultimis elogiis, vel in contractibus consistunt propter utilitatem necessarij usus iis permilla sunt, ne probationum facultas coangustetur *l. Quoniam 21. C. de heret. & Manich.*

X V I.

Adhuc alii removentur à testimonii dictione ob personam eorum

10 DISPUTATIO JURIDICA

rum pro quibus vel in quos dicunt, & eo ipso suspectum redditur testimonium. Facit verò testimonium suspectum, Conjunctio vel magna amicitia, inimicitia, lucrum testi propositum, incommodi metus, fortuitus testis interventus, de quibus singulis ordine agendum.

XVII.

Conjunctio quando intercedit inter testem & illum pro quo testimonium dicit, suspectum id est. Proinde prohibentur parentes & liberi invicem *l. 9. ff. de testib. l. 6. C. eod.* omnesque ascendentes *arg. l. Quique litigandi 4. §. 2. de in jus voc.* ne pietas amorque naturalis testimonio violetur, affines, quæ parentum & liberorum loco sunt. Exceptio est in ætate probanda *l. 16. ff. de probat.* & in causa matrimoniali, ut si dubium sit an matrimonium propter cognationem vel affinitatem possit contrahi *c. Super eo 22. X. de testib.* potest quoque pater adhiberi in testamento filii testantis de peculio castrensi *l. qui testamento 20. §. 2. ff. qui test. f. poss.*

XVIII.

Quæritur num Pater debeat à testimonio repelli, si inter duos filios ut testis producat: & dicunt parem affectionem omnem fraudis suspicionem tollere, & propterea ejus testimonium valere. *arg. l. Non solum 67. §. 1. ff. de Rit. nupt.* De duobus fratribus solet etiam quæri an admittendi, ut alter pro altero testimonium dicat, ubi Dd. distinguunt, utrum ambo emancipati, vel alteruter, vel nullus, quibus posterioribus casibus non sunt admittendi, nisi testetur de peculio castrensi, priori verò casu e contra, quamvis eorum testimonium ad fidem faciendam non magnum adferat momentum, cum necessitudo & gratia eorum testimonium reddat suspectum *l. 5. C. de testib.* Et quod de amico in *l. 3. pr. ff. de testib.* dicitur, meritò ad fratrem extendi debet, ut qui arctiori longè vinculo fratri conjungitur. Inter duos fratres ob paritatem affectionis admitti poterit frater. Et nihil prohibet patrem, filium, vel fratres duos, qui sunt in ejusdem patris potestate in eadem causa testimonium dicere, nihil namque nocet ex una domo plures testes alieno negotio adhibere; cessat enim affectionis præsumptio *l. 17. ff. de testib.*

XIX.

Inimicitia non levis, sed capitalis l. 3. ff. de testib. l. Si quis 17. C. cod. l. si quis 3. §. ult. ff. de adim. & transf. leg. suspectum reddit testimonium, puta si quis vitæ alicujus infidiatus, apertè alicui maledixerit, infaustas voces jactaverit l. Si inimicitia 9. ff. de his quæ ut indign. si de omnibus bonis, aut de plurima eorum parte controversia arg. l. 21. pr. de excusat. si inimicis amicitiam copulaverit suam. l. liberi 28. C. de inoff. testam. c. si inimicus 1. Dist. 93., nam amicus inimici mei & meus inimicus est arg. l. 1. §. cum patronus 10. de offic. pref. urb. c. repellantur 7. X. de accus. c. cum oporteat. 19. eod. Qui in causa criminali in alium testatus est non potest in eundem testimonium dicere l. 23. ff. de testib. Gothofr. in not. Nov. 90. c. 7. Extendunt hoc ipsum Dd. ad inimicum præsumtum Menoch. L. 1. arbitr. jud. caus. quest. 28. Limitantur prædicta, si quis fraudulenter causam inimicitia testibus dedisset, ne contra eum testimonia dicere possent, nulli enim fraus vel dolus debet esse lucrosus l. si is 2. C. si min. se major. l. Fraudis 79. de Reg. Jur. vel etiam si quis passus inimicum produci & examinari nec de eo opponat, videtur enim fidem ejus approbasse. Convicto quoque non creditur quoties ad societatem sceleris eum vocat à quo oblatus l. 1. §. cum quis 26. ff. de question. l. scuti 4. C. eod.

XX.

Lucrum vel commodum testi propositum, proinde prohibentur omnes in re propria esse testes l. 10. ff. de testib. l. 10. C. eod. Propria verò causa dicitur, cujus emolumentum vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet l. 1. §. In propria 11. ff. Quand. appell. Pecuniarium vero commodum rem propriam facit; Hinc repelluntur hæres in testamento in quo institutus §. 10. ff. de testam. ord. l. 20. pr. ff. Qui testam. f. poss. Bonorum possessor l. 2. ff. de bon. possess. Singuli in causa societatis vel collegii, si aliquo modo societatem causa tangat, sive sint socii omnium bonorum, sive socii ejus negotiationis vel rei de qua lis agitur; cives in causa civitatis, ex qua directo commodum accipiunt singuli, ut si agatur de pascuis in quibus pascendi jus singulis est; in aliis causis quæ quidem ad civitatem pertinent, singulis

tamen directo commodum non ferant, testari possunt, quia singulorum non censentur *l. si municipales. 2. ff. quod cuique univ. nom.* ut si agatur de legato civitati relicto, vel de iurisdictione, vel finibus seu limitibus probandis.

X X I.

Ex eadem ratione nec fidejussor potest testari in causa debitoris, venditor in causa emtoris, cedens in causa ejus cui ceditur, tutor in causa pupilli *l. qui fundum. 7. §. 3. ff. pro emptor. l. ult. ff. de testib.* Nec patronus in causa cui patrocinium præstitit, exinde namque famam & existimationem sperat *d. l. fin. de testib.*, ab adversario contra clientem etiam invitus produci potest. *Perez. h. t.* Nec proxeneta, ut qui ex validitate & perfectio-
ne contractus lucrum seu pretium accipit, quod proxeneticum vocant, nisi partibus consentientibus, quo casu & invitus testari cogitur *Nov. 90. c. 8.* Qui causam consimilem habet etiam non admittitur, ut si ego me fundarem in mea causa in consuetudine aliqua, tu in alia causa eandem consuetudinem adducens, eam meo testimonio velles probare. Nec conscius vel socius ejusdem criminis pro reo auditur, hujus namque absolutio illi prodesse potest. *l. quoniam liberi 11. C. de testib. l. ult. C. de accusat. c. veniens 10. X. de testib.* Generaliter, quoties testis inter-
est eum vincere pro quo quis testimonium dicit quotiesque quis in instrumento ex quo commodum sperat adhibetur, idoneus testis non est.

X X I I.

Exceptio est in legatario, qui in testamento ex quo quid capit rectè testis adhibetur *§. legatarius 11. f. de testam. ord. l. Qui testamento 20. ff. qui testam. f. poss. l. si quis ita 14. ff. de reb. dub. l. distantibus 22. C. de testam.* Hæreditas namque jus univ-
ersum est. *l. 119. ff. de verb. sign.* legatum res singularis, unde legatarius non tam de suo legato, quam de toto testamento de-
ponit, licet per consequentiam lucrum ad eum perveniat, *§. 1. f. de legat. quæ verò per consequentiam fiunt spectari non so-
lent. arg. l. 1. pr. de auctor. tutor.*

X X I I I.

Incommodi metus, proinde non admittitur eorum testimonium
qui-

quibus imperari potest, ut sunt subditi alicujus Potentis, *l. eos testes* 5. *C. de testib. l. 6. ff. eod.* Sed hâc ratione Principi auferretur occasio rei suæ probandæ, ideoque Dd. restringunt ad talem Principem, qui crudelitate insignis, vel vindictæ cupidus, ut meritò ejus iram subditi metuant, vel etiam subditos idoneos esse testes tum, cùm jusjurandum subjectionis iis remissum *Sichard. h. t. Nec domesticorum l. 24. ff. de testib. l. 3. C. eod.*; domestici autem sunt, qui cum eodem habitant, & quibus imperari potest, ut servis, libertis, bonâ fide servientibus *l. Perficiendum* 11. §. 1. *ff. de panis. l. si libertus* 89. *ff. de furr. l. Ediles* 25. §. 2. *ff. de Edil. edict. l. Præsenti lege* 6. §. 5. *C. de his q. ad eccles. l. 12. C. de testib.* Uxor quoque dicitur de familia mariti esse. *l. Pronuntiatio* 195. §. 2. *ff. de Verb. signif. l. quicumque* 10. *C. de re milit. l. Adversus* 4. *C. de crim. exp. hered. l. 1. §. si vir.* 15. *ff. de Sēt. Silan. l. 1. ff. de Rit. nupt.* Ideo testis esse non potest in causa mariti, nec contra maritus in causa uxoris, *Papon. arrest. L. 9. t. I. arr. 21.* & est ratio, cur domesticorum testimonium non admittatur, quia credibile est eos facilè nihil dicturos contra dominum vel patronum ne ab eo malè accipiantur & domo ejiciantur. Hoc autem restringitur ut si lis inter conjuges, vel negotium domesticum probandum sit *l. Consensus* 8. §. 6. *C. de repud.* quæ enim domi geruntur non facilè per alienos possunt confiteri, vel si unâ & alii testes adsint, qui defectum familiaritatis possint supplere.

X X I V.

Fortuitus testis intervenus, in illis nempe negotiis, ubi necessariò rogari debent, ut in testamentis *l. heredes* 21. *ff. Qui test. f. poss. amb. Rogati C. de testib.* in solutionibus *d. amb. N. 90. c. 2. l. Testium facilitatem* 18. *C. de testib.* in aliis negotiis etiam testes non rogati fidem faciunt. *l. 11. ff. de testib.* In genere de testibus notandum, quod eorum habitas tempore depositionis & examinis sit spectanda; tum quod etiam inhabiles admittantur, si non adsint idonei, vel si veritas aliter explorari non possit. *l. 7. l. 21. §. 1. ff. de testib. l. 8. l. 9. ff. de question.* Reipublicæ enim interest ne veritas occultetur.

X X V.

Adhibentur testes tam in causis civilibus, quàm criminalibus, quanquam in his magis idonei & integri requirantur. *l. 1. §. 1. ff. de testib. c. testimonium 54. X. de testib.* Hinc quæritur, an ingenuitas solis testibus possit probari, vel an aliæ probationes sint necessariae & deceditur in *l. si tibi 2. C. de testib.* quam Dd. explicant particulam non minimè referentes ad *sufficiunt* sed ad *solis*, ut sensus sit, non solum testibus, sed & instrumentis vel argumentis ingenuitas potest probari. *Gothofr. ad l. d.*

X X V I.

Non rarò cum eveniat, ut quod quis in iudicio se probaturum speraverat, id adimplere non possit propter defectum legitimi numeri, ideoque post personas testium jam de eorum numero dicendum. Ad fidem itaque iudici faciendam & secundum jus Divinum duo sufficiunt *Num. 35. vs. 30. Deut. 17. vs. 6. 19. vs. 15. Matth. 18. vs. 16. 2. Corinth. 13. vs. 1. l. Ubi numerus 12. ff. de testib.* In iis nempe negotiis ubi majorem numerum leges non desiderant. Requiritur verò leges septem, duabus in causis, in testamentis §. 3. *f. de test. ordin. l. 3. ff. unde lib. l. Si unus 12. C. de testam. l. Hac consultissima 21. pr. eod.* ut per ampliores homines perfectissima rei veritas revelaretur. *l. questionem ult. in fin. C. de fideicomm.* ac in divortiis & repudiis *l. Nullum 9. ff. de divort.* in aliis verò ultimis voluntatibus quinque testes sufficiunt. *l. Si quis 8. §. ult. C. de Codic. l. ult. C. de donat. mort. caus.* ut & in negotiis inter vivos, sic solutio probatur apochâ, quod si hanc scripturam liberationis non habeat debitor, quinque testibus debet probare solutionem esse factam *l. Testium facilitatem 18. C. de testib.* Sed si apocha casu deperdita, etiam duobus testibus id potest. In aliis negotiis numerus trium testium est legitimus *l. comparationes 20. C. d. fid. instrum. l. scripturas 11. C. Qui pot. in pign. Nov. 73. c. 1. 2. l. Super chirographariis 17. C. Si cert. per. l. Sancimus 27. C. de testam.*

X X V I I.

Uni testi non habetur fides, etsi sit illustris *l. maritus 20. ff. de question. l. jurisjurandi 9. §. 1. C. de testib. c. veniens 10. c. licet 23. X. de testib.* ut iudex secundum ejus asserta judicet, nam
 vox

vox unius vox nullius. Laudatur proinde modestia Q. Scævola, qui cum in reum productus, respondit, quod salutem periclitantis magnoperè læsurum videbatur, discedens adjecit, ita sibi credi oportere, si & alii idem asseverassent, quoniam unius testimonio aliquem credere, res pessimi esset exempli *Val. Max. lib. 4. c. 1.* Aliquando tamen & unius assertio fidem facit, ut si ille solus sit instructus de negotio de quo quæritur *l. Theopompus 14. ff. de dot. præleg.* vel si alia indicia concurrant *l. Non omnes 5. §. 6. de re milit.* vel si de terminis fundi controversetur *l. Eos terminos 12. ff. fin. regund.* Executoris vel nuncii relationi creditur in his quæ dièi assignationem vel partis citationem concernunt, quæque ad officii sui executionem pertinent.

X X V I I I.

Amplissimus numerus testium quanquam legibus sit definitus, iudices tot poterunt admittere, quot sufficere putant, ne effrænata potestate ad vexandos homines superflua multitudo testium protrahatur *l. 1. §. 2. ff. de testib.* Effrænata verò multitudo est cum plus quàm quadraginta sint testes *c. cum causam 37. X. de testib.* In lege Servilia repetundarum centum atque viginti hominibus testimonium dicere licuit. Jure Galliæ cautum, ne in singula capitula plures quàm decem testes audiantur *Arrest. Papon. L. 9. t. 1. arr. 1.* Hinc si duo litis consortes sint, qui unà eodem articulos posuerunt, quilibet illorum super quolibet articulo decem testes producere potest, atque adeò pro his duobus viginti testes adducentur.

X X I X.

Productio testium fit regulariter post litem contestatam *c. quoniam 5. X. ut lit. non contest.* Sed sæpe cum contingat, ut nostra inter sit, ne testium examinatio differatur; excipiuntur casus, quibus & ante litis contestationem testes producere licet, ut si valetudinarii, senes, peregrini, quorum copia postfacile haberi nequit, qui ad æternam rei memoriam tum produci & examinari possunt, partis tamen adversæ citatione interveniente.

X X X.

Produci possunt testes semel, bis, ter sine conditione, quarta verò productio non admittitur, nisi præstito ab eo, qui hoc postulat, juramento, quòd neque per se neque per alium testificata subtraxerit, vel fuerit percunctatus, neque per dolum, aut artem aliquam quartam productionem reposcat, sed quia, quos desiderat de novo producere, prius habere nequivit *amb.*
At qui semel. C. de probat. Nov. 90. c. 4. c. ultra 55. X. de testib. Is qui semel vel iterum vel tertio testes produxit & ulteriori productioni renunciavit, vel si dicta testium jam productorum, aut adversarii exceptiones cognoverit, ad aliam productionem non admittitur. Quæritur utrum possim producere eum quem in alia causa reprobavi? & distinguendum, aut eum reprobavi ex causa quæ illum in totum reddit inhabilem ad testimonium dicendum, ut si criminofum, infamem, infamiâ juris esse probaverim: aut eum reprobavi, quòd fortè affectionem gesserit, vel erga producentem, vel erga causam, quo casu absque dubio in aliis negotiis rectè producitur, priori verò casu non.

X X X I.

Per testes itaque quid probaturus videat, ut idoneos producat, eosque nominet, necesse namque est eos nominare, ut judici quinam citandi sint constet, non citati qui accedunt suspecti sunt, & fidem non faciunt *arg. l. Que omnia 25. ff. de procur.* nisi pars de hoc non opponat, vel etiam res ipsa ob inopiam probationis aliud suadeat. Citatio ergo ut sit valida contineat nomen testis citati, nomen ejus cujus rogatu fit, nomen judicis citantis, locum & tempus. Jussu judicis competentis illa fit per apparitorem seu nuncium ipsi testi, vel si ille absens, ad ejus domum domesticis, vel etiam vicinis. In termino itaque quem judex ad hoc assignavit sunt coram judice, aut si ille occupatus coram eo, cui hoc commisit, qui aliis hoc committere sequitur, nisi partes consentiant, & unâ parte reclamante ejus examen nullum est, producendi.

X X X I I.

Nominati possunt cogi ut veniant, etiam inviti *l. Constitutio* 16. *C. de testib. l. Si quando.* 19. *eod. l. locum habet* 3. §. 9. *ff. de tab. exhib. multa* indictione vel captis pignoribus *l. 1. §. Quid ergo* 3. *de insp. vent.* Hæc verò necessitas veniendi remissa est cognatis & affinibus *l. lege Julia.* 4. *ff. de testib.* ut & iis qui non iudicii detrectandi causa non veniunt, absentibus Reipublicæ causa, militibus, tempestate, vi fluminis, vel funere domestico impeditis *l. Inviti* 8. *ff. de testib. l. 19. eod. l. Non exigimus* 2. §. 3. *l. Sed etsi* 4. §. 1. *seqq. ff. si quis caur.* Sacerdotibus *l. In jus vocari* 2. *ff. de in jus voc. l. Prætor ait* 13. *ff. de vacat. muner. l. Nec honore* 7. *C. de episc. & cler.* Personis egregiis *l. ad personas* 15. *ff. de jurej. l. Cum iudices.* 2. §. 1. *C. de jurej. propr. cal.* Valetudinariis, senibus, qui verò propriè senes sint quidem arbitrarium esse volunt *arg. l. Non aliter* 69. *de Leg. 3.* quidam septuaginta annis majores intelligunt *arg. l. Majores* 3. *ff. de jur. immunit. l. Manifesti ult. C. qui atat. se exc.* Hi excusantur quoad hoc, ut inviti non possint cogi venire ad judicem, sed judex ad eos mittit, domique erunt interrogandi *c. Si quis testium* 8. *X. de testib.*

X X X I I I.

Sæpe verò contingit quod testes quibus quis uti vult sub alia sint jurisdictione, & tum aliud servatur in causis civilibus, aliud in criminalibus, in civilibus mittit judex literas ad magistratum ejus loci in quo testis commoratur, requiritque ut testes ibi super articulis inrerrogentur *l. Iudices* 18. *C. de fid. instrum. Nov.* 90. *c. 5.* quo facto eorum depositionem diligenter descriptam ac obsignatam ejus loci magistratus remittat: in criminalibus, ubi majus periculum, testes de Provincia in Provinciam evocari possunt, ut judicialiter deponant coram iudice causæ criminalis *d. Nov.* De quo dubitandum an hodiernis moribus id observetur, utpote cum Principes ac Domini provinciarum non adeò sint subjecti jurisdictioni Imperatorum ut olim, qui tenebantur constitutionem Domini sui observare transmittendo testem ad requisitionem iudicis de causa cognoscentis de sua provincia ad præsentiam iudicis requirentis, posse itaque examinationem in causis criminalibus committi, volunt.

C

XXIV. Quæ

XXXIV.

Quæ necessitas est veniendi, eadem est manendi donec examinati : debent verò expectare per quindecim dies *l. si quando* 19. §. *Sed cum C. de testib.* Quia verò sæpe cum magna captione à rebus nostris revocamur, ac iniquum sit officium suum cuique esse damnosum, satis esse volunt, si se judici obtulerint testes, eosque tum licere discedere, domumque repetere *l. Sed si 7. ff. testam. q. aper. Perez. b.* Sumtus in iter & alia ipsis à producente erunt restituendi. *l. 3. §. 4. ff. de testib. l. quoniam liberi II. C. eod. l. eos qui 6. §. 2. C. de appell.*

XXXV.

Producens testes offert scripturam, quâ continentur articuli quibus examinari testes desiderat, in scriptis ut fiat utile est, tum ratione producentis, ut eò certior sit testes interrogari de his, quæ ad causam pertineant, cum sæpe iudices non interrogent de iis, quæ tamen pernecessaria essent, vel quod non ita instructi sint aut in jure aut in factis; tum ratione adversarii, ut se contra intentionem producentis eò cautius præmunire possit, formareque interrogatoria, quæ ad hunc potissimum fiunt effectum, ut per ambages deprehendi possit, an testes de negotio de quo quæritur plenam habeant cognitionem, nec ne, hæcque formanda sunt, ne quid amplius contineant, quam quod aliquo modo ad articulos pertineat, si quid extraneum aut supervacuum iudex invenerit id cancellabit, nec horum copia danda est parti adversæ, ne producenti occasio sit testes subornare.

XXXVI.

Antequam verò ad examen testes admittuntur, iudex partibus præsentibus jubebit testes jurare, quòd non amicitia, non odio, non præmio adducti sed amore veritatis moti ad dicendum testimonium venerint, & quòd ad ea omnia de quibus interrogabuntur secundum scientiam & conscientiam respondere, ac attestations non revelare velint. Hæc juramenti præstatio summè necessaria est *l. 9. C. de testib.* adeò ut injurati ne indicium quidem faciant. Singulare quid refert *Val. Max. L. 2. c. ult. in f. de Xenocrate*, qui cum more civitatis accederet, velletque

letque jurare vera esse quæ retulisset, surrexerunt iudices ac proclamaverunt, ne jusjurandum diceret, eique fides fuit habita. Nullum verò dubium est jusjurandum à parte adversa posse remitti *arg. l. pactum 46. ff. de pact. l. Si quis in 19. C. eod.* Dubitatur an post testimonium dictum testes jurare possint & *l. 9. C. de testib.* exigit, ut prius jurejurando testes astringantur, cum alias facile jurarent vera esse quæ dixerint, ne viderentur mentitos esse. Sed hodie etiam juratur post dictum testimonium, modo fiat in continenti. *Gail. l. obs. 101.*

X X X V I I.

Hoc juramento præstito testes examinantur; fit verò examinatio à iudice, is namque cognoscere debet quanta iis fides habenda, proinde præsentibus interroget, testibus enim non testimoniis credendum *l. 3. §. 3. ff. de testib.*, ut ex voce, ex vultu, quâ trepidatione, quâ constantiâ quid dicant cognoscat, *scorsim & secretò*, ne alter alterius sciat testimonium, adhibito tamen notario, qui dicta consignet, in quo discrepare volunt quidam usum fori à *l. Iudices 18. C. de fid. instr.* quæ jubet ut testes interrogentur utraque parte præsentibus vel altero ob contumaciam absente, alii hunc textum intelligunt, si ulteriori productioni renunciatum sit. Interrogantur autem super articulis propositis, cum enim super his tantum jurent, iis veluti injuratis non creditur, si de alia re, quam quæ articulis comprehensa est, testentur. *c. de testibus 29. X. de testib.* ideoque rectè super interrogatoriis adversæ partis, ut quæ ad causam faciunt, examinantur.

X X X V I I I.

Expedito examinis actu, iudex convocatis partibus attestations publicat, quod fit cum iudex in præsentia partium pronunciat attestations in causa receptas pro publicatis haberi, permittendo partibus earum copiam fieri, tum sequitur disputatio attestations, ubi excipitur contra dicta testium, vel examen non ritè peractum, ut si quis non citatus, non juratus, non jejunus examinatus *c. l. X. de testib.* quamquam hoc honestatis magis quam necessitatis sit, si pars adversa non fuerit citata

tata ad videndum produci, & jurare testes, si non secretò examinatus.

XXXIX.

Contra personas testium excipitur, quòd sint impuberes, infames, criminosi, hic quæritur, an is qui crimen objicit nec idipsum probat, teneatur actione injuriarum, ubi distinguunt Dd. an agatur de crimine quod sanguinis pœnam irrogat, vel tractetur de existimatione aut fama alicujus, in quibus & similibus casibus si testibus contra me allatis injuriam fecerim non tenebor, sin verò de bonis quæstio est, & talia objecerim tenebor, sanguinem enim meum qualitercunque redimere possum *l. 1. ff. de bon. cor.* quod etiam ad famam extenditur. *l. Isti quidem 8. §. 2. ff. Quod met. caus.* Excipere verò contra personas qui vult id facere debet ante publicationem attestationum, vel jurare has causas reprobandi testes post attestaciones publicatas ad suam pervenisse notitiam, vel ab initio protestari *c. presentium 31. X. de testib.*

XL.

Contra dicta testium objicitur, quòd testis non reddat *rationem dicti sui*, & ideo non probet *l. Sola testatione 4. C. de testib.* vel quòd reddat quidem causam, sed insufficientem, ut si interrogatus testis unde sciat dicat quia scio, vel quia nemo dubitat, si verò dicat scio quia vidi, audivi, rectè probat, concludere enim debet per aliquem sensum corporis, aptum ad percipiendum hoc quod deponit testis, qui dictorum nullam reddit rationem dicitur testari tanquam pecus Melibæi *Jason ad l. 8. ff. de transact.* Non tamen tenetur testis motu proprio causam dicti sui reddere, sed ad interrogationem judicis, in causis civilibus; in causis verò criminalibus etiam non interrogante judice *Salic. ad l. ult. C. de probat.*

XLI.

Quod non deponat *de proprio auditu* se nempe à contrahentibus audivisse, sed ex auditu aliorum, se ab aliis audivisse negotium sic gestum; limitatur hoc verò in rebus antiquis, ubi etiam admittitur probatio de auditu alieno *l. si arbiter 28. ff. de probat. l. In summa 2. §. 8. ff. de aq. & aq. pluvi.* isti autem, à qui-

à quibus testes dicunt se audivisse, debent vel longè esse absentes, vel aliàs tales, qui examinari non possint, aliàs isti erunt audiendi. Quòd deponant *de credulitate* testes, se nempe credere negotium sic fuisse gestum: deponere etiam debent de loco & tempore, aliàs non concludenter probarent, cum alius actus, diversus ab eo super quo litigatur, possit is esse de quo interrogantur; ejus tamen testimonium qui de tempore non recordatur, inutile non est.

X L I I.

Certis in negotiis testis etiam debet videre actum agentis, ut in testamentis, in quo non sufficit quòd audiverit loquentem testatorem, sed eum videre necesse est, Item quòd deponant *ambigua*; quod limitatur, si intentio producentis eo probetur, ut si ambigua deponant circa genus armorum quo quis occisus. *Obscura*, quo casu judex ex officio testes potest repetere, ac denuo examinare *c. cum clamor* 53. *X. de testib. Contraria*, & volunt Dd. in causis civilibus priori depositioni standum esse, in criminalibus posteriori majorem rationem habendam, sed neutri potius standum in criminalibus namque probationes luce meridianà debent esse clariores *l. Sciant ult. C. de probat.* Si ex contrariis depositionibus prior extra judicium, altera judicialiter facta sit, absque dubio posterior valebit.

X L I I I.

Quòd deponant *falsa*, in quos judex pro qualitate delicti animadvertendi habet licentiam, omni illis ademta præscriptione, seu exceptione fori, duplexque via ad falsos puniendos constituta est, ordinaria ex lege Cornelia de falsis §. 7. *ff. de publ. judic. l. eos* 27. *ff. ad leg. Corn. de fals. extraordinaria*, ut possint pro qualitate delicti coërceri à judice apud quem falsum dixerunt. *l. Qui falsa* 18. & *l. nullum penitus* 14. *C. de testib.* Falsi poenà etiam affici posse eum, qui veri testimoni dicendi gratià pecuniam acceperit, volunt quidam generalitate *l. I. §. 2. ff. ad Leg. Corn. de fals. moti.* Dissentit *Menoch. L. II. cent. 4. cas. 310.*

X L I V.

Quòd testium dicta sint *singularia*, & ideo nullam faciant pro-

probationem, dicitur autem singularis testis respectu aliorum testium de eodem negotio aliter deponentium, sed quia eorum depositiones simul stare non possunt, ob contradictionem sese mutuo debilitant. Est singularitas verò alia *obstativa*, quando dictum unius testis sic obstat alterius dicto ut ejus fidem infringat, alia *diversificativa*, alia *cumulativa*. *Siruv. Exerc. 28. §. 48.*

X L V.

Officio judicis denique incumbit perpendere ex qua ratione & fide talia adversus testes objiciantur, & si testes in judicio dissentiant, attendat, utrum unus pluribus, & hoc reliquorum testimonio non derogat fidem, aut plures pluribus, & si fieri tum poterit concordia tentanda per commodam interpretationem, si hoc frustraneum, testimonium seniorum præfertur juniorum, masculorum, fœminarum, nisi iis verisimiliter rei veritas magis comperta sit, vel etiam si fœminæ sint nobiles, mares non, digniorum, humiliorum, etiamsi digniores sint pauciores numero *c. in nostra 32. X. de testib.* Si omnes sint ejusdem honestatis & dignitatis, judex judicabit secundum ea quæ rei aptiora veroque proximiora esse comperit, litemque suâ pronuntiatione decidet.

(I.)

*Nobilissimo & Ingeniosissimo
Viro - Juveni*

D. JOHANNI ZOBEL,

*Eruditionis Testimonium de TESTIBUS edenti,
Conterraneo & Amico Veteri,*

Ex debito honoris & amoris officio posuit

HENR. IKEN, B. M. D.

*Non opus est verbis, ubi jam res
est manifesta:*

*Sic doctè nobis regula prisca
tulit.*

*Hoc verum est etiam, quando de TE-
STIBUS, ore*

*Docto pro summo scribis, Amice,
Gradu.*

Princi-

(II.)

Rincipium Juris docuit Te Brema , pro-
gressum
Leida dedit , finem Trajectum denique
trahit
Ad Rhenum , viridi dum cingit tempora
Lauru

Ac te Doctorem declarat Juris & Æqui
Quid mirum ? tibi cum post tot tantosque Labores
Præmia digna feras ? cum sint Venalia Divis.

Cuncta Labore.

Has lineas , tanquam J. Amicitiaæ testes
producere voluit , debuit

FRANTZ ALBRECHT SCHÖNE,
Bremanus L. L. R. S.

(III.)

Andite nunc Heliconæ Deæ , cytharasque
movete,
Et tu dulciloquum prome Thalia me-
los.

Undique Zobelii nostri diffundite laudes,
Ipsam etenim Lauro jam Themis alma beat.
Quam studiis dudum meruit capit ecce coronam;
Doctorem titulus Jure in Utroque datur.
Plaudite Pierides , vester præludat Apollo;
Ex animo mecum Plaudite quisquis ades.

In certum amoris sui Pignus erga No-
bilissimum D. Candidatum , Cogna-
tum dilectissimum adscripsit

J. H.